

लपाछपी

रत्नाकर मतकरी

आम्ही तिघेजण आहोत.
मोठा विल्कू, छोटा विल्कू आणि मी.
मीदेखील विल्कूच आहे.

आमचं तिघांचही खरं नाव विलास. पण सगळे आम्हाला विल्कू म्हणतात. आजीनं मला लाडानं 'माझा विल्कू तो' असं म्हणायला सुरुवात केली. तेव्हा सगळे आता मला विल्कूच म्हणायला लागले.

आणि ते दोघे. त्यांना कसं पडलं हे नाव? तुम्ही विचाराल.

विचारलंत तर तुमची 'फ S S' झाली. कारण अहो, आम्ही तिघे वेगवेगळे नाहीच मुळी. एकत्र आहोत.

आणि तरीही आम्ही तिघेजण आहोत.
मोठा विल्कू, छोटा विल्कू आणि विल्कूच.

तुम्ही म्हणाल हे कसं शक्य आहे?
तीच तर आमची गंमत आहे.

एक गुपीत आहे
जम्मत आहे. जम्माडी जम्मत
आम्हा तिघांचा तो एक खेळच आहे
म्हणा ना! लपाछपीचा!

मी भोज्या असतो. छोटा विल्कू आला की मी मोठा विल्कू लपायला जातो. मोठा लपला की छोटा त्याला शोधून काढतो, आणि तो सापडला की स्वतः लपून बसतो. लोकांना फक्त भोज्याच दिसतो. म्हणजे मीच. आम्ही तिघेजण आहोत हे त्यांना ठाऊकच नाही.

वयाने अर्थात आम्ही सारखेच आहोत. पण मोठा दादागिरी करतो, म्हणून मी त्याला 'मोठा' म्हणतो. तर हा विल्कू एक नंबरचा डांबरट आहे. तो कश्शा कश्शाला घाबरत नाही. भुताला नाही की काळोखाला नाही. आणि भयंकर हुशार! भराभर चालतं त्याचं डोकं!

नाहीतर छोटा विल्कू! एक नंबरचा

रडया. एकसारखी त्याला आपली भिती वाटते, नाहीतर लाज वाटते. आजी अजून त्याचे लहान बाळासारखे पापे काय घेते. लाड काय करते! आणि मुख्य म्हणजे त्यालाही ते आवडतं.

लोकांनाही छोटा विल्कू आलेला आवडतो. मग ते मला म्हणतात, "किती गोड मुलगा आहे!" आणि गालगुच्चा घेतात. माझे गुलाबी गाल मग अधिकच लालबुंद होऊन जातात. माझे लालचुटुक ओठ आणि सदान्कदा पाण्याने भरल्यासारखे दिसणारे डोळे लोकांना भारीच आवडतात. सगळे मला जवळ घेतात आणि माझ्या डोळ्याकडे बघून म्हणतात, "बिच्चारा... आईवेगळा पोरगा!"

हे ऐकल की छोटया विल्कूला रडू येतं. पण मोठा विल्कू कधीच रडत नाही. आजीदेखील मला कितीदातरी जवळ घेऊन, "आईवेगळा पोरगा" म्हणते.

ती सांगते की माझी आई माझ्या

जन्माबरोबरच मरून गेली.

खरचं, मरून जातात, म्हणजे काय होत माणसाचं?

मी एक मोठी म्हैस मरून गेलेली पाहिलीय. खूप वेळ ती आपली पडूनच होती. हालचाल नाह की काही नाही. आणि कोणी तिला टोचून उठवायचा प्रयत्नदेखील केला नाही. मग लोक आले आणि तिला घेऊन गेले.

मला वाटायचं, की आई पण अशीच पडून राहिली असेल. बराच वेळ. मग लोक तिला घेऊन गेले असतील.

कुठं?

एक दिवस मला कळलं, मेलेल्यांना कुठं नेतात ते. सोनाराचा जना मोठा चौकस होता. त्यानचं मला सांगितलं. तो म्हणाला, माणसं मेल्यानंतर त्यांना जाळतात. मी पटकन बोलून गेलो, "छट् असं कस शक्य आहे? जाळलं म्हणजे मरणार नाहीत का ती?"

हे आपलं असंच आजीच ऐकलेलं. ती सकाळी स्टोव्ह पेटवताना जवळं गेलं की म्हणायची, "लांब हो. भाजून मरशील." आणि मग काकडा घासलेटात बुडवायची आणि त्याला काडी लावायची. काकडा भप्कन पेट घ्यायचा.

जना हसला आणि म्हणाला, "वेडाच आहेस ! अरे, एकदा मेलेलं माणूस परत कसं मरेल?"

मग त्यानं मला एकदा गुपचुप स्मशानात नेलं, आणि तेथे चितेवर ठेवलेल्या माणसांना जाळलेलं दाखवलं.

तरीही त्या मेलेल्या माणसांना, जळताना कसं वाटलं असेल, ते मला कळलंच नाही.

जना म्हणाला, "मेल्यानंतर काही वाटत बिटत नाही. सगळंच बंद!"

आई अशीच बंद होऊन गेली असेलसं मला वाटायचं. एकदा मी एक मांजराचं पिल्लू पाण्यात पडून मेलेलं पाहिलं. कुठं तरी गटारात. पाणी थोडसंच होतं. आणि त्या मेलेल्या पिल्लावरून सावकाश वाहात होतं. पिल्लू एका कडेला अडकून बसलं होतं. त्यामुळे ते पाण्याबरोबर वाहातही नव्हतं. पण पाण्याच्या धक्याबरोबर त्याचं चिमुकलं शरीर मागपुढं हलायचं. मी ते जनाला दाखवलं. विचारलं - "मेलेलं मांजर हालतं कसं?"

"वेडा", तो म्हणाला, "ते काय आपणहून हलतंय का? ते झिजूनझिजून जाईल. पण त्याला हलता येणार नाही! अरे ते मेलंय. पाण्यात घुसमटून!"

"घुसमटून ? म्हणजे?"

"म्हणजे गुदमरलं. श्वास घेता येईनासा झाला ! आपण जर का एखाद्या बंद पेटीत बसलो, तर आपल्याला श्वास घेता येणार नाही! आपण मरून जाऊ."

मी विचारात पडलो. मरून गेल्यावर आपल्याला काय वाटेल?

आईला काय वाटलं असेल? मरताना? मेल्यावर?

मेल्यावर बहुधा काहीचं वाटलं नसेल. पाण्याबरोबर मागेपुढे होणाऱ्या त्या मांजराच्या पिल्लाला कुठं काय वाटतं होतं?

मेलेल्यांना काही वाटत नाही. वाटलं तरी सांगता येत नाही. काहीच करता येत नाही.

म्हणजे मेलेल्या लोकांना मुळीच घाबरायला नको. ते आपल्याला काहीच करू शकत नाहीत.

आई मेल्यामुळे माझा एक फायदा झाला. मला आजीकडे रहायला मिळालं. शहाडला.

त्याची काय मजा झाली, की माझ्या जन्माबरोबर माझी आई वारली ना; म्हणून माझ्या अण्णांच्या डोक्यानं घेतलं की मीच आईला मारलं. अण्णा म्हणजे माझे वडील.

एखाद्याला मारायचं म्हणजे काय प्रकार असेल? आणि मी मारलं म्हणे. अगदी जन्मानंतर थोड्या वेळात! एखाद्या तान्ह्या बाळालासुद्धा कुणाला तरी मारता येत म्हणायचं! मी आईला मारलं होतच की ! निदान अण्णा तसं म्हणायचे तरी !

तर अण्णा माझ्यावर भयंकर संतापले. आईला मारणाऱ्या या मुलाचं मला तोंडदेखील बघायचं नाही, असं म्हणाले. आणि मला इथंच आजीकडे टाकून चालते झाले. हे सगळं नंतर मला आजीने सांगितले. सांगताना तिच्या डोळ्यात चक्क पाणी आलं.

नंतर अण्णांचा माझ्यावरचा राग थोडा कमी झाला. कदाचित. ते इथं शहाडला आले असताना, सगळा वेळ छोटा विल्कूच आलेला होता, म्हणून असेल. पण ते मला मुंबईला न्यायला तयार झाले. म्हणजे त्याचं तयारीने ते आले होते. पण आजी म्हणाली, "राहू दे अजून माझ्याकडे. लहान आहे पोर. तिकडं त्याची आबाळ होईल." तशी अण्णा मला न घेताच परत गेले.

त्यावेळी उलट मला मजाच वाटली. शहाड छोटसं गाव आहे. पण मस्ती करायला खूप छान.! शाळेत जायचा मी. पण सक्ती

नव्हती. रात्री लवकर झोपून जावं, सकाळी वाटेल तितका वेळ लोळत पडावं. मित्र जमवून खूप गंमत जंमत करावी, आणि आजीनं लाडानं दिलेला चांगलाचुंगला खाऊ चिक्कार खावा. आजी कधीच रागवत नसे माझ्यावर. तिला थोडा राग येतोय असा संशय जरी मला आला, तरी माझे डोळे भरून यायचे. ती लगेच मला विरघळून पोटाशी धरायची, आणि वर साखर पेरलेली साय, नाही तर राजगिन्याची वडी, नाही तर असलंच काही तरी खायला द्यायची.

अण्णा येऊन गेले याला दोन वर्षे झाली. अण्णा परत फिरकले नाहीत. मला वाटलं माझी कटकट आयतीच टळली म्हणून ते खुष झाले असतील. पण आता मला शहाडचा कंटाळा आलाय, मला खरं म्हणजे मुंबईला जायचं आहे, अण्णांकडे.

मुंबई म्हणजे खूप गंमत असते म्हणे. आमच्या घरापलिकडचा मोंडकरांचा राघव सांगायचा.

तो मुंबईला दोन महिने राहून आला होता. मुंबईतले मोठेमोठे रस्ते, दुकानं, मोटारी, सिनेमा, सगळ्यासगळ्यांच वर्णन करत होता. नाही तर आमचं अंधारं शहाड! संध्याकाळ झाली की नुसतं चिडीचुप व्हायचं!

जिकडेतिकडे काळोख पसरायचा. अंधान्या सावल्या आणि त्यात किरकिरणारे रातकिडे !

"बस् आपण बुवा मुंबईलाच जाणारच ! " मोठा विल्कू म्हणाला.

"पण कसं?" मी विचारलं. मोठ्या विल्कूने फक्त डोळे मिचकावले.

"काय रे, स्वतःशी बडबडतोस की काय तू?" मोंडकरांचा राघव म्हणाला, आणि जोरजोराने हसायला लागला. "हे S S विल्कू वेडा झाला ! विल्कू वेडा झाला !" म्हणून टाळ्या पिटायला लागला.

मला त्याचा असा संताप आला! पण काय करणार? मी मोठ्या विल्कूशी बोलत होतो, हे काही मला त्याला सांगता आलं नसतं. त्याला मुळी ते समजलंच नसतं. शिवाय ते तर आमचं गुपित होतं!

"पण या चौबड्या राघवला कधीतरी धडा शिकवलाच पाहिजे!", मोठा विल्कू फणफणत म्हणाला. "फारच हुशारी करतो लेकाचा!"

"श्श..." मी त्याला कसबसं गप्प बसवलं. पण मोठा विल्कू असा चटकन गप्प बसणारा नव्हता. तो मला दररोज आठवण करून द्यायचा, "राघवचं काय करायचं?"

राघव शाळेत माझ्याच वर्गात होता.

अभ्यासात हुशार होता. त्याचा नंबर माझ्या वरती असायचा. पण त्यासाठी तो इतका आखडायचा! प्रत्येकाला हुशारी दाखवायचा. मास्तरांच्या पुढं पुढं करायचा. मला हे अगदी आवडत नसे. पण मला काहीच बोलता यायचं नाही.

त्यातुन तो रहायचा आमच्या घराच्या अगदी जवळच, मागच्या बाजूला. त्यामुळं दुपारी खेळायला तो आमच्या इथं यायचा.

त्यांच्या घरात चिक्कार माणसं होती. म्हणून सुट्टीच्या दिवशी दुपार झाली म्हणजे, जेवून, हातावर पाणी पडल्याबरोबर, तो आमच्या इथं यायचा. आमचं घर कमालीच मोठं होतं, आणि त्यात आम्ही दोघचं रहायचो. मी आणि आजी!

घरात फिरून पाय दुखतात, अशी तक्रार आजी करायची, इतकं आमचं घर मोठं होतं. अंगण, ओटा, देवघर आणि चिक्कार खण, शिवाय वरती माडी, माडीवर अगदी एका टोकाला अडगळीची खोली होती.

अडगळीच्या खोलीत काय काय गंमती होत्या एकेक! काय पाहिजे ते तिथं पडलेलं असायचं. फुटकी गळकी भांडी, गंजलेल्या ट्रंका, एक लाकडी पाळणा, दोन अगडबंब

लाकडी पेटया, फाटकी पुस्तकं, सगळ्या सगळ्यावर धुळीचा जाड थर पसरला होता, आणि कोपऱ्याकोपऱ्यात कोळिष्टकं लोंबत होती.

तसं आमचं सगळं घरच इतकं जुनाट होतं! भिंती उखणलेल्या आणि पायऱ्या तुटलेल्या. वापर नसल्यामुळे खोल्या तशाच धुळीने भरून गेल्या होत्या. कौलामधून गवत वाढलं होतं. गावच्या वेशीवर एक पांढऱ्या जटा लांबत असलेली एक थेरडी बसायची. तिच्यासारखं आमचं घर बाहेरून दिसायचं. आत दिवसादेखील काळोख असायचा आणि संध्याकाळी एखाद दोन दिवे त्या थेरड्या वेडीचे डोळे लुकलुकल्यासारखे चमकायचे.

पण लपाछपी खेळायला काय मस्त जागा होती ! लपायला पाहिजे तेवढी ठिकाणं आणि काळोख! आणि शिवाय जागोजागी दारं, एका बाजूनं पळावं आणि खुशाल दुसऱ्या बाजूने प्रकट व्हावं.

सुट्टीच्या दिवशी आम्ही चिक्कार मजेत लपाछपी खेळत असू. खूप आरडा ओरडा, धावाधाव, हसणं, खिदळणं! भलतीच गंमत! आमचा कंपू ठरलेला होता. मुल मुली मिळून आठ दहा जणं होतो आम्ही! त्यातचं

मोंडकरांचा राघव पण होता.

एके दिवशी काय गंमत झाली, आम्ही खेळत असताना मोठा विल्कू आला.

दावतरांच्या मंजूवर राज्य आलं होतं. मैनीने तिचे डोळे झाकले. आम्ही बाकीचे सगळे लपायला गेलो.

सगळे लपायला जागा शोधत असताना, मोठा विल्कू माझ्या कानात कुजबुजला, "राघवची गंमत करूया का?"

"नको विल्कू. उगाचं काहीतरी करू नकोस. राघवची आई रागवेल." मी त्याला रोखण्याचा प्रयत्न केला.

पण मोठा विल्कू माझं ऐकणार नव्हता. तो कुणाचं कधी ऐकत नसे. आणि मलाही ते ठाऊकच होतंच.

तो हसला आणि म्हणाला, "तुला आठवतंय आज सकाळी शाळेत तो काय सांगत होता? तुझ्याविषयी?"

मला आठवत होतंच. सकाळी मुलांचा घोळका जमवून तो त्यांना माझ्याविषयी हलक्या आवाजात काहीतरी सांगत होता. ते सगळे माझ्याकडे बघून हसत होते. कुजबुजत होते. बहुधा तो त्यांना सांगत होता, की विल्कूला वेड लागलंय, तो स्वतःशीच बोलतो.

की त्याला आम्हा तिघा विल्कूचं गुपीत समजलंय?

"आपलं गुपीत कोणालाच कळता कामा नये." मोठा विल्कू म्हणाला.

मी नुसती बावळटासारखी मान डोलावली.

मोठा विल्कू राघवजवळ गेला. राघव लपण्यासाठी जागा शोधण्याच्या गडबडीत होता. मोठा विल्कू म्हणाला, "इकडे ये. तुला मस्त जागा दाखवतो लपायला."

राघव खिदळतच त्याच्याबरोबर गेला. दोघेजण माडीवर गेले. पलिकडच्या खोलीत, अडगळीच्या!

"काय मस्त जागा आहे!" राघव आनंदाने ओरडला.

"इकडे बघ. एक गंमत आहे!" मोठा विल्कू म्हणाला.

त्यानं तिथल्या अडगळीतली एक मोठी लाकडी पेटी उघडली. तिच्या झाकणाचा 'कर्र र्र' आवाज झाला. खोलीतल्या शांततेने तो केवढा तरी वाटला!

"बस आत, लवकर. कुणाला पत्ता लागायचा नाही. तू बिलकुल सापडायचा नाहीस." मोठ्या विल्कूने सांगितलं.

राघव खिदळतच पेटीत जाऊन बसला. मोठ्या विल्कूनं पेटीचं झाकण लावून

एवढ्यात खोलीच्या दारात कुणाची तरी चाहूल लागली.

"कोण आहे?" मोठ्या विल्कूने विचारले. उत्तर मिळालं नाही.

जवळच एक मोठा खिळा पडला होता. कधीपासून तो तिथं होता कोण जाणे! पार गंजून गेला होता. मोठ्या विल्कूनं तो पेटीच्या कडीत अडकवून टाकला, आणि तो माडीवरून खाली आला.

मी जेमतेम दारामागे लपलो. एवढ्यात 'सुटयो' झालं. मी पटकन् सापडलो.

दावतरांच्या मंजूने एकेकाला पटापट शोधून काढलं. सापडले नाहीत फक्त दोघे. एक सोनारांचा जना आणि दुसरा राघव.

मंजी दोघांना कसून शोधू लागली. गडया गडया येऊ नकोस ... गडया गडया ये ये वगैरे शंभर वेळा झालं. एवढ्यात मंजीची नजर चुकवून जना कुठूनसा आला; आणि भोज्याला शिवला.

राहता राहिला राघव!

किती तरी वेळ तो येईचना.

सर्वाना माहित होत्या तेवढ्या जागा शोधल्या. पण राघव सापडलाच नाही.

सगळे त्याला हाका मारून दमले. "बाहेर ये. तुला पकडणार नाही." असं वचनदेखील मंजीनं मोठ्यामोठ्यानं ओरडून दिलं. अगदी शप्पथसुध्दा घेतली. पण ज्याचं नाव ते! राघव काही बाहेर आला नाही.

शेवटी सगळे कंटाळले. राघव न सांगता खेळ अर्धवट टाकून घरी गेला असणार, म्हणून त्याच्यावर रागावले. पुन्हा त्याला कधी खेळायला घ्यायचं नाही अस सर्वानी ठरवून टाकलं.

संध्याकाळी जेव्हा मुलं घरोघर गेली, तेव्हा मी मोठ्या विल्कूला बाजूला घेऊन विचारलं, "मोठा विल्कू, राघव निघाला असेल का रे पेटीतून?"

"मॅडच आहेस. निघेल कसा? पेटीला बाहेरून कडी लावली आहे. खिळा लावून जाम बंद केली आहे. " मोठा विल्कू म्हणाला.

"पण तो ओरडला कसा नाही?"

"ओरडला असेल. आपल्याला काय माहित? बंद पेटीतून ओरडलेलं बाहेर ऐकू येतं का? आणि आल समजा थोडसं, तरी त्या पलिकडच्या खोलीतलं, माडीवरून खाली कसं

ऐकू येणार - सांग.

तर अशी गंमत झाली होती. राघव पेटीच्या बाहेर येऊ शकणार नव्हता.

"तो कधीच मरून गेला असेल." मोठा विल्कू नाक खाजवत म्हणाला, "गुदमरून!"

म्हणजे ते मांजर श्वास घेता आला नाही म्हणून मेलं, तसं!

म्हणजे राघव मला कधी चिडवणार नाही. माझ्याकडे बोट दाखवून हलक्या आवाजात कुजबुजणार नाही. मला वेडा म्हणणार नाही. येतजाता हुषारी करणार नाही!

"अर्थात नाही." मोठा विल्कू खांदे उडवत म्हणाला. "मेलेली माणसं काहीच करू शकत नाहीत."

माझ्या आईसारखी - त्या मांजराच्या पिल्लासारखी - पाण्यात मागेपुढे हेलकावे खाणाऱ्या - आणि त्या प्रेतासारखी - एवढी आग लावली, चटके बसले, तरी हाय देखील न करणाऱ्या प्रेतासारखी!

मला खूप मोकळं वाटलं. उद्या शाळेत आपल्याला कुणी चिडवणार नाही अशी खात्री असली की किती मस्त वाटतं, नाही?

"तू छान आहेस, मोठा विल्कू." मी त्याला मिठी मारून म्हटलं, "इतका चांगला

आहेस! तू मला खूप खूप आवडतोस!"

मोठा विल्कू नुसता हसला.

रात्री मोंडकरांकडे एकच गोंधळ उडाला. मंडळी कंदील घेऊन, टॉर्च घेऊन निरनिराळ्या दिशांनी निघालेली दिसली. बहुतेक ती राघवला शोधत असावीत.

मी थोडा वेळ ओटयावर अंधारातच त्यांची गंमत पाहात उभा राहिलो. मग त्यांच्यापैकी दोघेजण आमच्याच घराच्या दिशेने यायला लागले, तेव्हा मी घरात जाऊन परवचा म्हणायला बसलो.

कान मात्र त्या मंडळीची चाहूल घेत होते. मंडळी आत आली. आजीकडे चौकशी करू लागली. बोलण्यात माझं नाव आलं तेव्हा मी परवचा थांबवला.

एवढ्यात आजीनं मला बोलावलं.

"विल्कू, बाळा यांच्या राघवला पाह्यलंस का रे तू?" आजीनं विचारलं.

मी काय उत्तर देतो याकडे त्या मंडळीच सगळं लक्ष लागून राहिलं होतं.

"दुपारी पाहिलं होतं." मी म्हटलं, "लपाछपी खेळताना."

तो मध्येच निघून गेला, असं सगळी मुलं सांगतात." त्यांच्यापैकी राघवचा मोठा भाऊ

म्हणाला.

"सापडला की कळवा बरं आम्हाला." आजीने त्यांची बोळवण केली. "काय तरी मेला जीवाला घोर", ती पुटपुटली.

मी शांतपणे देवासमोर जाऊन बसलो आणि शुभं करोति कल्याणम् म्हणू लागलो.

रात्रभर मोंडकरांची माणसं राघवला शोधत होती. सगळ्या गावभर ती पाहून आली. विहिरी, डोह बघून झाले. पोलिस स्टेशनवरही वर्दी दिली.

पण राघव, अर्थातच, मिळाला नाही.

राघवची आई वेडयासारखी त्याला हाका मारत राहिली.

पण राघव उत्तर देऊ शकला नाही. त्याला आता काहीच करणं शक्य नव्हतं. नुसतं बसून राहायचं - लाकडी पेटाऱ्यात.

मध्यरात्री एक भानगड झाली.

मोठा विल्कू गेला आणि छोटा विल्कू आला. माझ्याकडून अर्थातच त्याला सारा प्रकार कळला.

आणि एकदम तो आपला भितीनं लटलटा कापायला लागला.

रात्री मध्येच एकदा बाहेर जावं लागायचं. त्या निमित्तानं मी त्याला बाहेर घेऊन गेलो.

त्याची खूप समजूत घातली. तो कसबसा शांत झाला.

आम्ही येऊन झोपलो. मध्येच छोटया विल्कूला जाग आली. मला म्हणाला, "ऐक, माडीवरून कोणी तरी खाली उतरून येतंय. नक्की तो राघव असणार!"

मी त्याच्या बडबडीकडे लक्ष दिलं नाही. उलट त्याला बजावून ठेवलं, "हे बघ, मेलेली माणसं माडीवरून खाली उतरू शकत नाहीत, हे तुला चांगलं माहितेय."

तरी थोडया वेळाने पुन्हा त्यानं मला उठवलं. म्हणाला, "वरती पेटीचं झाकण उघडल्याचं आता ऐकू आलं मला. करर असं."

क्षणभर मला ते खरंच वाटलं. दुसऱ्याच क्षणी मला आपल्या वेडेपणाचं हसू आलं. राघवला पेटीचं झाकण उघडता आल असतं तर तो इतक्या वेळ थांबला असता का? आणि इतक्या दूरच्या खोलीतली कररर इथवर ऐकू येणं शक्य होतं का?

शेवटी मी छोटया विल्कूला दम भरला. म्हटलं, "हे बघ, राघव आता जिवंत नाही तेव्हा त्याला काहीही करता येत नाही; आणि तुला हे जे काही ऐकू येतंस वाटतं, ते सगळं निव्वळ भास आहे भास! राघव आता कायमचा त्या

पेटान्यात पडून राहणार. कुणालाही तो तिथ आहे हे कळायचं नाही! तू मात्र घाबरू नकोस, नि काहीतरी बडबडू नकोस. नाही तर सगळ्या लोकांना हे कळल्याशिवाय राहणार नाही.

मी इतकी समजूत घातली तेव्हा तो खूपच हुशारला. दिवसभरात त्याला फारशी भिती वाटली नाही.

मोंडकर मंडळीचा शोध चालूच होता. मोंडकरबाई एकसारख्या ऊर बडवून रडत होत्या.

काय गंमत आहे पाहा! राघवला आई होती, तर आता राघवच नव्हता. मी होतो, पण माझ्यासाठी रडायला आईच नव्हती. म्हणा, मला आई हवीच होती कशाला? मला मोठा विल्कू होता आणि छोटा विल्कूदेखील होता! मग आई हवीच कशाला?

तो संबंध दिवस मी मोठया विल्कूची वाट पाहिली. पण तो आलाच नाही. रडया छोटा विल्कू मात्र दिवसभर माझ्याबरोबर होता. त्याची भिती थोडीशी कमी झाली होती खरी, पण तरीही कटकट चालूच होती.

दुसऱ्या रात्रीदेखील तो नीटसा झोपला नाहीच.

मला त्याची काळजी वाटायला लागली

होती. मी एकसारखा मोठया विल्कूची वाट पाहत होतो. तो यायच्या आत छोटया विल्कूने कुठेतरी बोलून घोटाळा केला तर?

तरी एक दोन वेळा आजीनं विचारलंच, "काय रे विल्कू, बरं नाही का वाटत? तोंड उतरलेलं दिसतंय."

मी छोटया विल्कूला तोंड बंद ठेवायला लावलं, अगदी गच्चमपैकी!

मग आजीचं पुढं म्हणाली, "साहजिकच आहे. तुझ्याशी रोज खेळणारा मुलगा एकाएकी गेला, म्हणजे वाईट वाटल्याशिवाय थोडंच राहतं? काय झालं असेल बापडयाचं! पडला असेल कुठं तरी." मला जवळ घेऊन ती म्हणाली, "तू सांभाळून राहा हो जीवाला, जाऊ नकोस पाण्याबिण्याजवळ!"

तशी छोटया विल्कूचे डोळे पाण्याने भरून आले. रडया कुठला! पण लोकांना आवडतात असली रडवी मुलं! आजीनं लगेच त्याला उगीउगी म्हणून थोपटलं.

तिसऱ्या दिवशी एकदम लफडं झालं!

सोनारांचा जना मला हळूच म्हणाला, "काय रे विल्कू, तुझ्या माडीवरच्या अडगळीच्या खोलीत, त्या लाकडी पेटान्यात काय ठेवलंय

रे?"

त्याचा प्रश्न ऐकला आणि माझ्या अंगावर शहारे आले.

"कुठला पेटारा?", मी काहीतरी विचारायचं म्हणून विचारलं.

तो रे, त्या दिवशी आपण लपाछपी खेळत होतो, तेव्हा नाही का - राघव गेला त्यादिवशी रे - तेव्हा तू ती पेटी उघडली होतीस. नाही म्हणू नकोस. मी पाहिलं तुला बंद करताना.

म्हणजे कुणी तरी येऊन गेल्याचा भास झाला, तो खराच होता तर! हा चौबडा जना त्यावेळी वरती आला होता.

"त्या पेटीत काय ठेवता तुम्ही?"

"खडे." अचानक उत्तर आलं. मी चकीत झालो. ओहो! मोठा विल्कू आला होता!

मला हायसं वाटलं. दोन दिवस वाट पाहिल्यानंतर आज कुठं मोठा विल्कू हजर झाला होता.

"कसले खडे?" जनानं बावळटासारखं विचारलं.

"तुला माहित नाही?", मोठा विल्कू सहजपणे म्हणाला. "आपलं ते औदुंबराचं झाड आहे ना, ते डोहाजवळचं, त्याच्या मुळाशी

चिक्कार रंगीत खडे असतात. खूप किंमत येते म्हणे त्याची. मी जमवतोय ते! चिक्कार जमले की मुंबईला अण्णांकडे पाठवून देणार. पुष्कळ पैसे जमतील."

मी थक्क होऊन ऐकत राहिलो. थापा देखील इतक्या सुंदर सुचतात मोठ्या विल्कूला! आता एवढं सांगितल्यावर काय बिशाद आहे, जनाला कसला संशय येण्याची?

पण जना म्हणजे जनाच तो! तो म्हणाला, "मला दाखवशील पेटीतले खडे?"

"हो SS". मोठा विल्कू हे देखील अगदी सहज सांगून गेला. "आत्ताच दाखवतो. नाही तर माझी वेळ झालीच आहे, औदुंबराकडून खडे आणायची. तूही चल हवं तर माझ्याबरोबर."

सुटलो! म्हणजे पेटी खरोखर उघडून दाखवायला नको...

"मात्र कुण्णाकुण्णाला सांगायच नाही बरं का." मोठ्या विल्कूने ताकीद दिली. "आपलं दोघांचच गुपीत! तुला हवं तर घे खडे. पण आणखी कुणाला कळलं तर माझ्या वाटयाला काही शिल्लकच राहायचं नाही!"

"नाही रे कुण्णाला सांगत नाही. आई शप्पथ!" जनानं कबूल केलं आणि तो औदुंबराकडे जायला तयार झाला.

संध्याकाळच्या सावल्या आता दाटायला लागल्या होत्या. सगळीकडं आता शांत झालं होतं. लांबवर कुठ तरी घरी परतणाऱ्या गुरांना दिलेल्या हळ्या ऐकू येत होत्या, तेवढंच!

औदुंबर पाण्यात पाय पसरून बसला होता. त्याच्या बाजूला एक लहानशी घळी तयार झाली होती. दोन्ही बाजूंना कपाऱ्या होत्या, आणि मध्ये डोह तयार झाला होता.

डोह खोल होता. आता काळोख पडू लागल्यामुळे, त्याचं हिरवगार पाणी काळकुट्ट दिसायला लागलं होतं.

"इथं खडे आहेत. माझ्यामागून सावकाश ये." मोठा विल्कू म्हणाला.

तोल सांभाळत जना त्याच्यामागून गेला. मोठा विल्कू खाली बसला. औदुंबराच्या एका जाडजूड मुळाला धरून. त्याच्या पलीकडे कपारी तुटली होती. आणि काळभोर पाणी खालून वाहताना दिसत होतं. जनादेखील खाली बसला.

"या मुळाखालची माती उकर." मोठा विल्कू म्हणाला.

जना माती उकरू लागला.

मोठा विल्कू उठून उभा राहिला.

अगदी सहजपणे, पण जोरात, त्यानं

जनाला एक धक्का दिला.

जना बसल्याबसल्याच कोडमडला, तो थेट कपारीवरून एकदम खाली.

त्याला किंकाळी मारायलादेखील वेळ मिळाला नाही.

मोठा विल्कू कपारीच्या टोकाशी गेला. आणि औदुंबराच्या आधारानं त्यानं हळूच वाकून बघितलं.

काळ्याभोर पाण्यात तरंग दिसत होते - नव्हते, एवढंच.

"बस्स." हात झटकीत तो मला म्हणाला, "आता कुणालाच कळायचं नाही, की आपल्या त्या पेटाऱ्यात काय आहे!"

बरोबर! आता तो गेला...बुडाला... पाण्याबरोबर त्याचं शरीर आता हेलकावे खात राहील. त्या मांजराच्या पिलासारखं! तो मेला... आता तो बोलणार नाही... कुणाला सांगणार नाही!... की आपण विल्कूला पेटी बंद करताना पाहिलं! ते कुणालाच कळून चालायचं नाही!

आता काळोख फारच दाटला होता. अशा काळोखातून, डोहाजवळून जाताना कुणालाही भिती वाटली असती!

पण मोठ्या विल्कूला भिती ही गोष्ट

मुळी ठाऊकच नव्हती.

मी घरी आलो तेव्हा चिक्कार उशीर झाला होता. आजी नक्कीच काळजीत पडली असणार! दिवेलागणीच्या वेळी मी घरात नसलो, की आजीच्या जीवाची काय घालमेल होत असे ते मला माहित होतं.

पण घरात पाऊल टाकलं तर काय, सगळीकडे सामसूम!

घरात दिवासुद्धा लावलेला नव्हता.

मी तडक स्वैपाकघरात धावलो.

भराभर सगळे खण धुंडाळले.

पण छे; आजीचा पत्ताच नव्हता.

गेली कुठं आजी?

मला घरी परतायला उशीर झाला म्हणून शोधायला बाहेर पडली की काय ही?

मी पुन्हा सगळीकडे पाहिलं. माजघर, सोपा, मधली खोली, देवघर...

छे... खाली तर नाहीच...

मग माडीवर?

मी तसाच पळत वर गेलो. थेट अडगळीच्या खोलीपर्यंत.

आणि -- जे दिसलं त्यानं मी तीन फूट वर उडालो!

अडगळीच्या खोलीत आजी स्तब्ध उभी

होती.

आणि तिच्यासमोर तो लाकडी पेटारा होता - तोच!

त्याचं झाकणं उघडलेलं होतं, आणि आतल्या सामानाकडे आजी डोळे फाडफाडून बघत होती!

"श्श्... आवाज करू नकोस." मोठा विल्कू अचानक येऊन म्हणाला

आजीनं पाहण्याच्या आत, आम्ही पाय न वाजवता खाली आलो...

"आता काय करायचं?" मी मोठ्या विल्कूला विचारलं.

तो काहीच बोलला नाही. तसाच सैपाकघरात गेला आणि पळत पळत परत आला. त्याच्या हातात रॉकेलची बाटली होती. भराभर तो माडीच्या पायऱ्यांवर रॉकेल ओतत गेला. तसाच परत खाली आला. काडी पेटवली आणि रॉकेलला लावली.

लाकडी पायऱ्यांनी धडाडून पेट घेतला. माडी पुरती पेटल्याची खात्री होताच मोठा विल्कू घराबाहेर पडला....

रडत रडत मोंडकरांच्या घराशी पोचला

तो छोटा विल्कू. घेऊन कुरवाळत होत्या. राघवच्या आठवणीनं होतं. त्याला मुंबईला घेऊन जावचं लागणार
"आग...आग" असे ओरडत तो धापा त्यांना हुंदके आवरत नव्हते. छोटया विल्कूला होतं.
टाकित होता.हुंदक्यांमधून त्याचं बोलणं समजून पोटाशी धरून त्या पुन्हा पुन्हा म्हणत होत्या, शहाडसारख्या छोटया गावात करून
घेऊन लोक घरापाशी आले, तोवर माडीची "आईवेगळं गरीब पोर. आता तर बापडयाची करून काय करणार? मोठया विल्कूच्या
राखरांगोळी झाली होती, आणि घराच्या आजीदेखील गेली! बिच्चारा!" हुषारीला आता खरा वाव होता, तो मुंबईतच!
उरलेल्या भागात आग पसरू लागली होती... पण त्या रात्री मोठा विल्कू विलक्षण
मोंडकरबाई छोटया विल्कूला जवळ खुशीत होता. उद्या अण्णांना यावचं लागणार

प्रिय वाचक,

मराठीतील दर्जेदार साहित्य आपल्यापर्यंत पोहोचवायचा आमचा हा प्रयत्न आहे. आपला अभिप्राय आम्हांस (marathikatha@gmail.com) कळवावा
आम्ही प्रकाशित केलेल्या इतर कथा वाचण्यासाठी आमच्या संकेतस्थळास जरूर भेट द्या.
<http://www.geocities.com/marathikatha2005>

Copyright ©

सर्व हक्क लेखकाकडे स्वाधीन. या कथेची soft copy आपण वापरू शकता. परंतु अन्य उपयोगासाठी लेखकाची परवानगी आवश्यक आहे.

Document no m0500110006